

НАПРЯМ 8. ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ І ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ ПІСЛЯ ВІЙНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-42>

Тузяк Я. М.,

*кандидат геологічних наук, доцент,
завідувач Палеонтологічного музею*

*Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ГЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА КРИМУ ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року і набула повномасштабного характеру у 2022 році, стала не лише геополітичним викликом, а й потужним каталізатором внутрішніх змін в українському суспільстві. Одним із ключових процесів, що зазнав трансформації, є національна ідентичність. Війна актуалізувала питання самоусвідомлення, історичної пам'яті, мовної політики, природної й культурної спадщини та громадянської солідарності. Ці зміни відбуваються в умовах глибокої травми, але водночас сприяють консолідації українського народу.

У процесі трансформації української національної ідентичності в умовах війни важливу роль відіграє не лише соціокультурна чи історична пам'ять, а й природна спадщина, зокрема геологічна. Геологічні об'єкти – ландшафти, фосилії, мінерали, геопарки – є не лише науковими артефактами, а й символами стійкості, розуміння глибини історії, природної унікальності та культурної тяглості. Проаналізовано як геологічна спадщина Криму може бути інтегрована в національний наратив, слугувати інструментом деколонізації та культурної резистентності, а також відігравати роль у постокупаційній реконструкції ідентичності й формувати уявлення про національну територію як простір ідентичності.

Геологічна (природна) спадщина Кримського півострова – це комплекс об'єктів і практик, що формують і підтримують національну ідентичність України. У міждисциплінарному контексті (геоконсервація, культурна географія, публічна історія, музеєзнавство, геотетика)

показано, що кримські геосайти – від Карадазького вулканічного масиву та карстових систем Чатир-Дагу до кліфів Тарханкуту, місів Фіолент і Меганом, гори Аю-Даг і ландшафтів Керченського півострова – виконують пізнавальну, ціннісно-символічну, інтеграційну та комунікативну функції. Геологічна будова, різноманіття ландшафтів, історико-архітектурні пам'ятки лежать в основі локальних і загальнонаціональних наративів, туристичних практик, освіти, топоніміки та музейних експозицій. Геологія як наратив стійкості (геологічні формації – скелі, гірські масиви, печери) – часто сприймаються як символи незламності. У контексті війни вони набувають метафоричного значення: як земля, що витримала мільйони років змін, так і народ, що протистоїть сучасним викликам.

Проаналізовано правові рамки охорони геоспадщини, виклики збереження під час окупації, а також запропоновано стратегії інтеграції кримської геоспадщини у державну культурно-освітню політику під час і після деокупації (цифрові геомаршрути, віртуальні музеї, освітні модулі, підготовка до мереж глобальних геопарків ЮНЕСКО, діалог із кримсько-татарською спільнотою).

Геологічна спадщина (геоспадщина) – це сукупність геологічних об'єктів і процесів, що мають наукову, освітню, культурну, естетичну або рекреаційну цінність. Вона включає відслонення гірських порід, карстові системи, вулканічні масиви, палеонтологічні локалітети, унікальні форми рельєфу та ландшафти, сформовані упродовж тривалої геологічної історії Землі. Для України питання осмислення геоспадщини Криму набуває особливого значення: саме геологічна будова визначила виняткову ландшафтну різноманітність півострова, яка століттями впливала на господарські практики, топоніміку, художні образи, освітні маршрути та національну уяву про «кримський простір».

Мета статті – показати, як геологічна спадщина Криму постає чинником формування та підтримки національної ідентичності, і запропонувати інструменти її інтеграції в сучасні освітньо-культурні політики України.

Завдання: окреслити понятійно-методологічні засади; узагальнити геолого-геоморфологічні риси ключових геосайтів Криму; проаналізувати соціокультурні механізми впливу геоспадщини на ідентичність; ідентифікувати загрози та правові рамки охорони; запропонувати дорожню карту інтеграції в освіту, музейну і туристичну практики

Теоретико-методологічні засади. Геоспадщина і геоконсервація. Під геоспадщиною розуміють як матеріальні об'єкти (геосайти), так і нематеріальні практики їхнього осмислення: наукові описи, популяризацію, музеєфікацію, освітні курси. Геоконсервація – сукупність адміністративних, правових і комунікаційних заходів для збереження георізноманіття, стійкого використання та передачі знань майбутнім поколінням.

Ідентичність і «геоідентичність». Національна ідентичність спирається на символічний капітал ландшафтів. У випадку Криму геологічні об'єкти – Карадаг, Чатир-Даг, Аю-Даг, Тарханкут – стали маркерами географічних побудов України [4], присутніми в картах, шкільних підручниках, музейних експозиціях, художніх та медійних образах. «Геоідентичність» означає зв'язок спільнот із «кам'яною пам'яттю» місцевості: форма рельєфу, будова і склад гірських порід, їхній «вік» стають частиною локального і загальнонаціонального наративу.

Культурний ландшафт і геотика. Геологічний субстрат і культурні нашарування створюють «культурні ландшафти», де естетика і сенси залежать від геології. Геотика вимагає етичного підходу до комунікації про геоспадщину, включно з повагою до кримсько-татарської ідентичності та багатокультурної історії півострова.

Ключові геосайти та їхні смисли. Карадазький вулканічний масив (Карадазький природний заповідник). Карадаг – класичний геосайт вулканічної походження з мальовничими краєвидами, складений туфитами, лавовими тілами, дайками та брекчіями; морська абразія сформувала арки (найвідоміша «Золоті Ворота») і ніші. Наукова цінність поєднується з естетичною: силуети Карадагу стали впізнаваними символами кримського узбережжя в мистецтві й туризмі. Для національної ідентичності Карадаг виконує подвійну роль – «вітрина» геологічної історії й «іконний пейзаж» українського Причорномор'я [11].

Чатир-Даг і карстові печери (зокрема, Мармурова). Вапнякове плато Чатир-Дагу – один із найвідоміших карстових районів України. Густота сітки тріщинуватості, карстові процеси та стабільний гідрологічний режим сформували багаті спелеосистеми з розмаїттям спелеотем (сталактити, сталагміти, завіси, «кораліти»). Туристично-освітній потенціал печер, що працюють у режимі регульованого відвідування, перетворює карст на «мову» популяризації геонауки.

Демерджі та Долина Привидів. Структурно-денудаційні та гравітаційні процеси на схилах масиву Демерджі створили «скелі-камені» з химерними формами – виразний приклад взаємодії літології, тектоніки й екзогенних процесів (звітрування). Обриси «скель-привидів» увійшли до культурного канону півострова, від кінематографа до сувенірної графіки.

Аю-Даг (Ведмідь-гора). Субвулканічне тіло (лаколіт) формує домінуючу південного узбережжя. Геометрія масиву, контраст із береговою лінією та рослинним покривом створюють винятковий етюд «камінь – море – небо». Аю-Даг виступає «формою-символом», вплетеною у фольклор, топоніміку й сучасні наративи.

Тарханкутський півострів і західне узбережжя. Абразійні кліфи в неогенових карбонатних утвореннях, арки, гроти, хвилерізи – «кам'яна книга або підручник» берегової геоморфології під відкритим небом (Рис. 1–3). Прозорість води, контраст білого каменю і синього

моря сформували потужний візуальний образ «дикого заходу» Криму, цінний для еко-туризму та підводних маршрутів.

Опук – Кояшське озеро – Керченський півострів. Поєднання карбонатних піднятих, солоних лагун (із характерним «рожевим» забарвленням у теплий сезон), явищ грязьового вулканізму та своєрідної посушливої рослинності створюють гео- і біорізноманітний вузол, важливий для науки і природоохорони. Ландшафтна унікальність підсилює відчуття «інакшості» східного Криму в загально-українському уявленні [12].

Рис. 1. Тарханкут. Мис Великий Атлеш. Відслонення неогенових (сармат) карбонатних утворень

Рис. 2. Тарханкут. Арка в неогенових (сармат) відкладах (висотою 40 м)

Рис. 3. Тарханкут. Чаша кохання

Миси Фіолент, Меганом та ін. Химерні кліфи, базальні контакти товщ, тектонічні порушення, покриви уламкового матеріалу й абразійно-тектонічні тераси – матеріал для наукових практик, навчальних виїздів і візуальних наративів.

Висновки. Геологічна спадщина Криму – це не лише «камінь і форма», а й інфраструктура смислів, яка поєднує науку, освіту, культуру, туризм і державну політику пам'яті. Її належне осмислення і консервація зміцнюють відчуття приналежності до спільного простору, підсилюють міжнародну видимість України та створюють підґрунтя для стійких практик користування природою. У цьому сенсі геологія Криму – чинник національної ідентичності через знання, красу, досвід і відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16.06.1992 № 2456-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39. Ст. 333.
3. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Париж, 16.11.1972). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
4. Національний атлас України. Київ : ДНВП «Картографія», 2007. 440 с.

5. IUCN WCPA Geoheritage Specialist Group. Guidelines for Geoconservation in Protected and Conserved Areas. Gland : IUCN, 2020. 44 p.

6. Crofts, R., Tormey, D., Gordon, J. E. Introducing New Guidelines on Geoheritage Conservation in Protected and Conserved Areas. Geoheritage, 2021. Open Access [link.springer.com]

7. McKeever, P. J., Narbonne, G. M. Geological World Heritage: A Revised Global Framework for the Application of Criterion (viii) of the World Heritage Convention. IUCN, 2021. PDF [portals.iucn.org]

8. Štrba, L'; Vravcová, A.; Podoláková, M.; Varcholová, L.; Kršák, B. Linking Geoheritage or Geosite Assessment Results with Geotourism Potential and Development: A Literature Review. *Sustainability*. 2023. 15. 9539. <https://doi.org/10.3390/su15129539>

9. UNESCO Office Cairo & Montevideo. Geotourism for UNESCO Global Geoparks : A Toolkit for Developing and Managing Tourism. UNESCO, 2024. Open Access [unesdoc.unesco.org]

10. ProGEO Association. The Conservation of Geological Heritage: A Europe - Wide Assessment. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <https://www.progeo.ngo/>

11. Карадазький природний заповідник НАН України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. <https://nas.gov.ua/institutions/karadzki-prirodni-zapovidnik-236>

12. Опукський природний заповідник. Офіційний ресурс [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL. <https://wownature.in.ua/parky-i-zapovidnyky/opukskyu-pryrodnyu-zapovidnyk/>

<https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-43>

Шемерда О. В.,

викладач кафедри туризму та фундаментальної підготовки

Хмельницького економіко-правового фахового коледжу

м. Хмельницький, Україна

ЕКОТУРИЗМ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Після завершення бойових дій перед Україною постане масштабне завдання – відновлення економіки, інфраструктури та соціальної сфери. Важливо, щоб процес відбудови не обмежувався лише матеріальним відновленням, а базувався на принципах сталого розвитку, які забезпечують гармонійне поєднання економічного зростання, охорони навколишнього середовища та соціального благополуччя. У цьому